

Plukovník gšt. ing. Josef P r ů š a, CSc.

BRANNÝ SYSTÉM STÁTU

Jednou ze základních funkcí každého státu je všestranná příprava a v případě nezbytnosti pak i účinná realizace jeho obrany proti vnějšímu napadení v potenciální válce.

V procesech přípravy a realizace účasti soudobého státu v jakékoliv válce prolíná se dnes rozsáhlá řada specifických činností nejrůznějších prvků politické, ekonomické a vojenské struktury státu a koalice, v níž tento stát je zapojen.

Komplex všech prvků, tvořících ve svém souhrnu stát, jejich specifické fungování, jakož i vzájemné vazby a vztahy mezi nimi — při přípravě a případné realizaci účasti uvažovaného státu ve válce — nazýváme „branným systémem státu“.

Při rozboru problematiky branného systému státu¹⁾ vycházíme především ze dvou základních, určujících hledisek:

— z hlediska funkčního předurčení systému, tedy z hlediska poslání, činností a úkolů, jejichž realizaci má systém zabezpečit,

— z hlediska institucionální skladby systému, tedy z hlediska struktury státu v jeho horizontálním i vertikálním členění.

Věnujme svou pozornost nejdříve funkčnímu předurčení branného systému soudobého státu v celku.

Charakter potenciální třetí světové války je možné pro potřebu rozboru vystihnout obecnou formulací hlavního vojenskostrategického cíle soudobé války: „Rozdrtit ozbrojené síly nepřítele, zničit objekty jeho zápolí a totálně dezorganizovat toto zápolí.“

Každý stát, připravující svou obranu proti možnému vnějšímu napadení musí z tohoto cíle svého potenciálního protivníka vycházet a zabezpečit realizaci takových protipatření, takových činností, které by ztěžovaly a zabraňovaly nepříteli uvedeného cíle dosáhnout.

Není v možnostech tohoto článku a není ani jeho cílem podrobně rozebírat a podrobně klasifikovat celý komplex těchto protipatření, těchto specifických činností branného systému státu. Abychom však mohli v dalším rozebírat a posuzovat možné varianty institucionálního uclnění různých branných systémů, bude nezbytný alespoň pohled na soustavu těchto činností.

Soustavu těchto činností můžeme uspořádat různě, v závislosti na zvolených kritériích jejich uspořádání. V článku jsem zvolil jako určující kritérium — vztah jednotlivých činností a skupin činností k ozbrojenému zápasu. Toto vojenskovední kritérium dovoluje uclnit tyto činnosti do dvou základních oblastí:

¹⁾ V odborných kruzích naší teoretické základny se diskutuje o správnosti a vhodnosti termínu „branný systém státu“; objevují se jiné termíny jako např. „obránný systém státu“, nebo „systém obrany státu“ apod. V článku nezaujímám k této otázce stanovisko a termín „branný systém státu“ jsem zvolil jako termín v současné době — i oficiálně — nejvíce používaný.

1. oblast činností vojenské obrany státu, realizujících ozbrojený zápas a

2. oblast činností nevojenské obrany státu, zabezpečujících fungování a celkové „přežití“ státu ve válce.

Do oblasti vojenské obrany státu začleňujeme takové skupiny činností branného systému jako jsou

— vnější vojenská obrana státu a

— vnitřní vojenská obrana státu (vojenská obrana teritoria).

Činnosti nevojenské obrany pak můžeme učlenit do čtyř hlavních podskupin:

— činnosti zabezpečující státní a vládní funkce za války (v socialistických státech samozřejmě i stranické funkce),

— činnosti spojené s všestranným zabezpečením vojenské obrany státu,

— činnosti, zabezpečující „přežití“ obyvatelstva státu,

— národohospodářské zajištění všech úkolů a všech činností branného systému státu.

Všechny tyto činnosti, jak v oblasti vojenské, tak v oblasti nevojenské obrany státu jsou nezbytné, nevyhnutelné a jejich příprava i realizace — a to jak za války, tak již i v míru — jsou obsahovou náplní a tedy i funkčním vymezením branného systému státu.

Jistě není nezbytné zdůrazňovat závažnost vojenských činností v systému obrany státu. Naproti tomu nebude zbytečné, alespoň krátce se zastavit u hlavních nevojenských činností v systému obrany státu.

Jedním z rozhodujících fragmentů celkového vojenskostrategického cíle útočníka v potenciální soudobé válce je „... dezorganizovat zápolí...“, tedy především rozrušit a znemožnit řídicí, usměrňující a koordinační činnost vlády, parlamentu, správních i hospodářských institucí státu apod. Soudobé prostředky jaderného napadení dovolují dnes ničit realizátory těchto činností na celém území napadeného státu, či napadené koalice. Proto zabezpečení výkonu vládních, státních a ostatních funkcí ve státě za války, patří k nejdůležitějším úkolům branného systému státu.

Velmi závažné jsou činnosti, spojené s všestranným zabezpečením vojenské obrany státu. Vybudování soudobých ozbrojených sil a jejich trvalý vysoký stupeň bojové pohotovosti, vytvoření nezbytných lidských i materiálních rezerv, vytvoření morálních i materiálních předpokladů úspěšné obrany — to jsou faktory, které předurčují úspěšnost či neúspěšnost obrany státu dávno již před nepřátelským napadením.

Zásadní význam pro celý stát a jeho obyvatelstvo zvlášť má skupina funkčních činností branného systému státu, bezprostředně zabezpečující „přežití“²⁾ obyvatelstva za války. Tato skupina činností zahrnuje přípravu a realizaci řady opatření ochrany obyvatelstva státu před důsledky ozbrojeného zápasu a zejména jeho jadernou variantou. Patří k nim výstavba krytů a úkrytů, příprava a fungování systému varování, ochrana potravin a vodních zdrojů proti radiačnímu, chemickému a biologickému zamoření, příprava léčiv, ochrana domácího zvířectva a jeho píce, lokalizace požárů, vyprošťování osob, odmořování, dezaktivace a řada dalších důležitých činností. Pouhý a neúplný výčet činností této oblasti ukazuje její nesmírnou důležitost pro obyvatelstvo válčících států a zejména pak i pro vytvoření optimálních „životních“ podmínek k plnění všech úkolů všestranného zabezpečení vojenské i nevojenské obrany státu za války a k přípravě a realizaci poválečné obnovy mírového života.

Podskupina nevojenských činností branného systému státu, především národohospodářské zajištění všech úkolů a všech činností celého branného systému státu, je souhrnem činností v průmyslu, zemědělství, dopravě, spojích a v ostatních oblastech ekonomiky státu. Složitě a obtížně činnosti v těchto odvětvích jsou v průběhu války bezprostředně vázány na činnosti, jež v těchto odvětvích probíhaly v předchozím mírovém fungování jednotlivých odvětví národního hospodářství. Na současném stupni rozvoje lidské společnosti je to především tato oblast, skupina těchto činností branného systému státu, kde se řeší kvalitativní i kvantitativní rozsah materiální báze obrany států a koalic. Nesmírná ekonomická náročnost soudobého ozbrojeného zápasu, a to jak jeho vedení, tak i jeho mírová příprava, nedovolují dnešním státům (jmenovitě pak malým a středním) realizaci všech potřebných materiálních nároků jejich obrany: praktické možnosti států a koalic států v oblasti ekonomiky jsou konečnou hranicí, kterou nelze vlastními silami překročit.

Jakékoli učlenění činností branného systému státu do konkrétních skupin nemůžeme chápat jako něco absolutního, přesně precizovaného a jednoznačně navzájem odděleného. Vždyť celá řada činností se prolíná — např. činnosti k zabez-

²⁾ Termínu „přežití“ může být používáno k vyjádření různě široko chápaných pojmů „zachování existence člověka jako jednotlivce“, nebo „zachování lidské společnosti jako celku“. V článku používám tohoto termínu pro pojmový obsah „fyzického zachování života lidí“.

pečení přežití obyvatelstva se prolínají s činnostmi k všestrannému zabezpečení vojenské obrany státu a stejně tak i s činnostmi národohospodářského zajištění všech činností a úkolů branného systému státu.

Po ujasnění funkční náplně, tj. souhrnu nezbytných činností branného systému v celku, můžeme přikročit k rozboru branného systému státu z hlediska jeho institucionální skladby.

Podívejme se na horizontální³⁾ učlenění orgánů řízení branného systému státu na nejvyšší, centrální úrovni.

V převážně většině dnešních států je nejvyšším orgánem řízení přípravy a realizace obrany státu vláda, zpravidla za přímé spoluúčasti hlavy státu. Tato vrcholná instituce státní moci řídí přípravu a případnou realizaci jak vojenské, tak i nevojenské obrany státu. Za vojenskou obranu státu zodpovídá ve všech dnešních státech ministerstvo národní obrany (války apod.) Za nevojenskou obranu státu pak odpovídají v různých státech různé resorty: za přípravu a realizaci činnosti k zabezpečení přežití obyvatelstva — tedy za civilní ochranu — odpovídá většinou příslušné ministerstvo vnitra. Za národohospodářské zajištění všech úkolů a všech činností branného systému odpovídají ty resorty, či instituce, které plánují a řídí národní hospodářství, státní ekonomiku. Koordinace přípravy a realizace činnosti k zabezpečení výkonu státních a vládních funkcí za války, jakož i činnosti k všestrannému zabezpečení vojenské obrany státu, je ve většině států vyhrazena přímo vládě, s delegováním řady práv a povinností na jednotlivé resorty, především pak na ministerstvo obrany a na ministerstvo vnitra.

K ulehčení fungování vlád v branném systému vytvořily různé státy zvláštní orgány: „rady obrany“, „bezpečnostní rady“ apod. Přes různé názvy plní tyto orgány všude prakticky tytéž funkce:

- stanoví zásady obecné politiky v zahraniční politice, v oblasti vojenství a stejně i v oblasti nevojenské obrany státu,

- vydávají základní směrnice pro všeobecné plánování celkové obrany státu,

- rozhodují o konkrétních, stěžejních otázkách vojenské i nevojenské obrany státu.

Vedle těchto „rad obrany“ si řada států vytvořila kromě toho ve svých branných systémech další orgány: různé „výbory“ a „komise“ pro omezené otázky, např. jen pro otázky civilní ochrany.

Jelikož ovšem všechny tyto řídicí instituce — vlády, rady obrany, výbory a komise — zasedají k problematice obrany jen podle potřeby, je v každém státě určitá instituce, pověřená běžnou koordinací plánování a opatření v oblasti obrany státu.

V oblasti vojenské obrany státu fungují všude příslušné generální štáby ozbrojených sil.

V oblasti nevojenské obrany pak některé státy (např. USA, Norsko, Dánsko a další) mají speciální, trvalé pracovní orgány pro stálou koordinaci.

Z horizontálního učlenění nejvyššího stupně řízení branných systémů jednotlivých států můžeme vyvozovat celkovou jejich strukturu. V soudobých branných systémech všech států můžeme vidět celou řadu rozhodných — nejen funkčních, ale i institucionálních — opatření pro přípravu a případnou realizaci úkolů jak vojenské, tak i nevojenské obrany státu. Uskupení skupin úkolů (činností) a řídicích institucí do konkrétních podsystemů branného systému státu je v různých státech různé:

1. V branných systémech všech států tvoří činnosti a instituce vojenské obrany státu samostatný podsystem vojenské obrany státu.

2. Ostatní činnosti a realizující je instituce (nevojenského charakteru) pak vytvářejí buď

- jediný podsystem nevojenské obrany nebo civilní obrany⁴⁾ (v širokém slova smyslu), nebo

- dva samostatné podsystemy: podsystem tzv. hospodářské obrany a podsystem civilní obrany (v užším slova smyslu, tedy přesněji a výstižněji — podsystem civilní obrany).

Tak např. v NSR je, vedle podsystemu vojenské obrany, podsystem civilní obrany chápán jako jediný podsystem nevojenské obrany.

Shodně s tímto německým pojetím chápou podsystem civilní obrany i branné systémy Velké Británie, Norska, Holand-

³⁾ V rozboru jsem úmyslně opomenul vliv vertikálního rozvržení struktury státu na branný systém státu. Bylo by velmi náročné promítnout specifiku vertikálního členění např. jednonárodních států do obecné roviny našich úvah spolu se specifikami vertikálního členění např. federativních států. Vlivy vertikální struktury bude ovšem nezbytné citlivě respektovat při řešení branného systému konkrétního státu

⁴⁾ Termín „civilní obrana“ svým jazykovým významem vyjadřuje především aktivní činnost „bránění se“ — tedy např. boj s nepřátelským letectvem a s nepřátelskými raketami apod. Termín „civilní ochrana“ naproti tomu jazykově vyjadřuje pasivní „chránění se“, tedy např. preventivní ochranu a následné odstraňování důsledků. V našem pojetí je termín civilní obrana oprávněně např. jako synonymum pro „nevojenskou obranu“, zahrnující i aktivní opatření v oblasti ekonomiky

ška, Belgie a Švýcarska. Ve Švýcarsku ovšem, vedle podsystemů vojenské obrany a civilní obrany, vytvářejí jako třetí podsystem celkového branného systému státu, tzv. „duchovní obranu.“

Naproti tomu v USA jsou v rámci systému obrany státu vyčleněny jako samostatné podsystemy:

- podsystem vojenské obrany,
- podsystem civilního nouzového plánování, zahrnující činnosti a instituce hospodářské obrany, jakož i zabezpečení výkonu státních a vládních funkcí za války,

- podsystem civilní obrany, zhruba v pojetí zabezpečení přežití obyvatelstva, nebo v pojetí zabezpečení přežití obyvatelstva ve válce.

Shodné učlenění branného systému s USA má i Francie, kde celková „Národní obrana“ se člení do obdobných tří podsystemů. Obdobné členění svůj branný systém i Švédsko a Rakousko. Zřejmě pod vlivem švýcarského vzoru, vyčleňuje Rakousko jako čtvrtý podsystem duchovní obranu.

Z hlediska strukturálního učlenění můžeme považovat v obecné teoretické úrovni za nejúplnější variantu struktury branného systému státu — branný systém Francie (viz schéma 1).

Tento systém připravuje a realizuje ve svém celku „Národní obranu Francie“ a člení se jednak (vertikálně) na

- podsystem vojenské obrany,
- podsystem hospodářské obrany,
- podsystem civilní obrany [zajišťuje přežití obyvatelstva ve válce i výkon státních a vládních funkcí za války]

jednak se člení (horizontálně) na

- sféru vnější obrany státu,
- sféru operační (podle obsahu teritoriální, vnitřní) obrany státu.

Nejvyšším řídicím orgánem francouzské národní obrany je francouzská ministerská rada, kterou tvoří prezident republiky a kabinet. Svou centrální řídicí funkci při řešení úkolů národní obrany přejímá ministerská rada na zvláštní orgán pro záležitosti obrany — na „Výbor obrany“, řízený prezidentem republiky; jeho členy jsou dále ministerský předseda a ministři zahraničí, vnitra, obrany, financí a hospodářství a náčelník generálního štábu.

PODSYSTEM VOJENSKÉ OBRANY STÁTU

Rozvitá ekonomika státu, vysoký stupeň realizace výsledků vědeckotechnické revoluce ve státě, progresivní společensko-ekonomický řád atd. nemohou se v přípa-

Francie má i „Nejvyšší radu obrany“; je to ve skutečnosti „Výbor obrany“, rozšířený o jmenovitě určené generály, vysoké úředníky a další odborníky.

K „Výboru obrany“ pak je přičleněna „Meziministerská komise pro operační obranu státního území“. Této komisi předsedá předseda vlády nebo z jeho pověření generální tajemník pro národní obranu. Členy této komise jsou zástupci ministerstev vnitra, financí a hospodářství, ozbrojených sil a případně přizvaní zástupci dalších resortů. Kompetence této komise je omezena na opatření na teritoriu Francie.

Francouzskou zvláštností je „Generální sekretariát Národní obrany“, který je kompetentní pro běžnou koordinaci přípravy a realizace všech vojenských i civilních obranných opatření resortů. Generální tajemník a jeho generální sekretariát jednají přitom z pověření předsedy vlády. Generální sekretariát vyřizuje i běžné záležitosti „Výboru obrany“.

Generální sekretariát Národní obrany má i nařizovací pravomoc pro určité oblasti obrany.

Kompetence jednotlivých ministerstev v oblasti národní obrany je vymezena řadou nařízení ministerské rady; z rozhodujících oblastí národní obrany je pro vojenskou obranu stanovena kompetence ministra ozbrojených sil, pro hospodářskou obranu kompetence ministra financí a hospodářství a pro civilní obranu ministr vnitra.

Obdobně jako Francie, rozeznává i Itálie ve svém branném systému dvě sféry obrany:

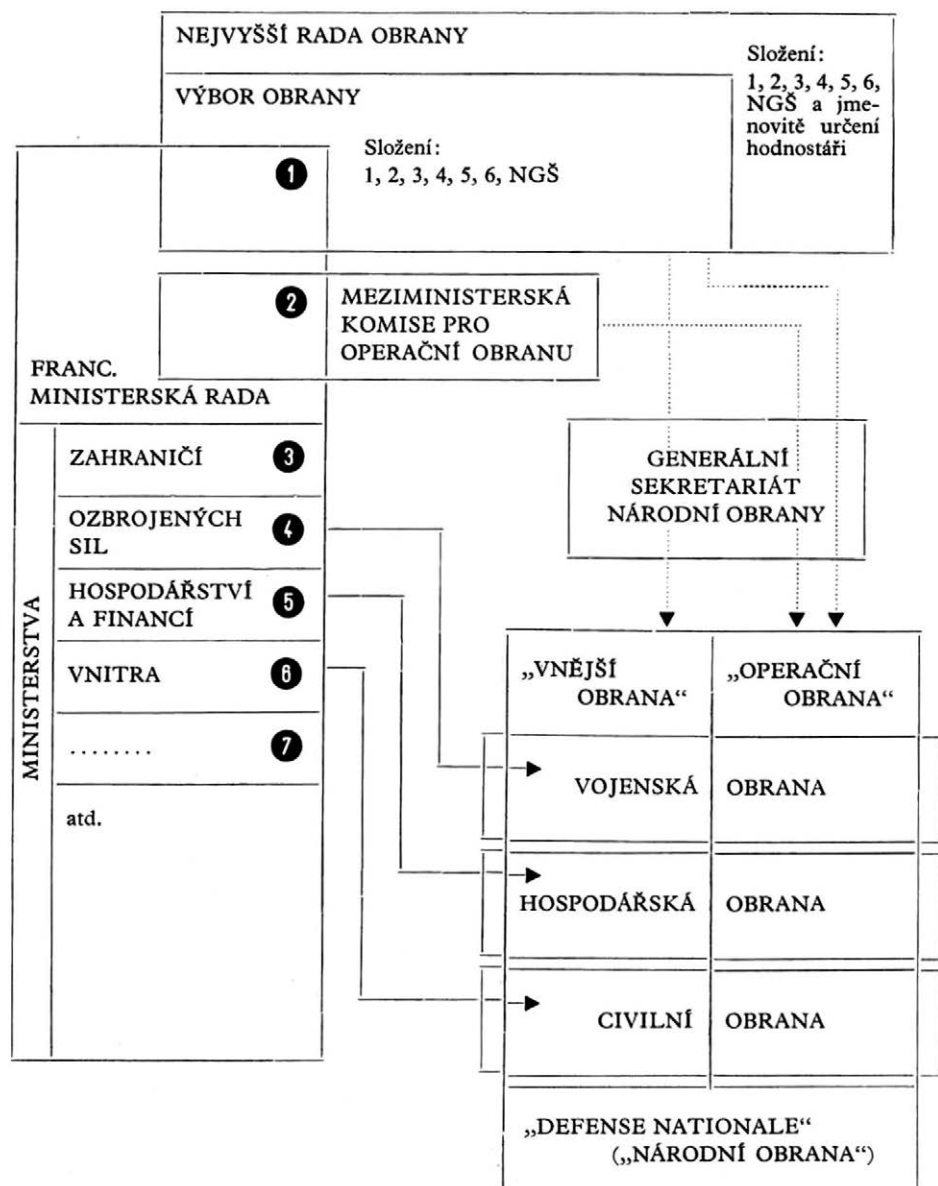
- obranu v rámci NATO (tedy vnější obranu),
- obranu vlasti (odpovídá francouzské operační obraně, tedy obraně teritoria).

*

Abychom mohli v dalším přistoupit k postupnému rozboru některých specifických otázek branného systému, musíme zvolit jednu z možných variant jeho pojetí a učlenění. Akceptujeme proto pro další úvahy variantu členění branného systému státu na tři podsystemy — vojenskou obranu, civilní (nevojenskou) obranu a civilní obranu (viz schéma 2).

dě války plně uplatnit jiným způsobem, než ve své branné modifikaci, opírající se o hlavního nositele a realizátora funkce vojenské obrany státu.

**SCHEMA STRUKTURY
BRANNÉHO SYSTÉMU FRANCIE**

Podsystem vojenské obrany státu je v současné etapě vývoje lidské společnosti základním kamenem branného systému kteréhokoli moderního státu: kvalita a kvantita ozbrojených sil je dnes jedním z určujících kritérií při hodnocení všestranné obranné způsobilosti státu.

K realizaci vnější funkce vojenské obrany státu jsou budovány a připravovány ozbrojené síly vnějšího předurčení a k realizaci teritoriální (vnitřní) vojenské obrany ozbrojené síly teritoriálního předurčení. Přitom v dané souvislosti chápeme vnější funkci přípravu a realizaci ozbrojeného zápasu vně hranic vlastního státu a teritoriální, vnitřní funkci přípravu a realizaci ozbrojeného zápasu při bezprostřední obraně vlastního teritoria.⁵⁾

Ozbrojené síly vnějšího předurčení jsou u členských států koalicí buď vyčleněny, nebo předurčeny do podřízenosti koaličního velení.

Z ozbrojených sil teritoriálního předurčení budou zpravidla integrovány v rámci koalice síly protivzdušné a protiraketové obrany státu. Vojska pozemní teritoriální vojenské obrany jsou i u států v koalici systémů v převážné většině v národní podřízenosti.

Při rozboru podsystemu vojenské obrany je ovšem nezbytné zdůraznit, že ne všechny složky ozbrojených sil státu fungují v tomto systému a naopak, že v tomto systému nefungují výlučně jen složky ozbrojených sil. Tak např. i v ČSSR, útvary MV-CO, ačkoliv tvoří složku ozbrojených sil státu, nejsou dosud předurčeny k funkcím v podsystemu vojenské obrany, ale k funkcím v podsystemu civilní ochrany. Na druhé straně v podsystemu vojenské obrany našeho státu jsou nebo mohou být funkčně zapojeny i různé nevojenské složky, např. civilní pracovní organizace, či instituce při jejich použití za branné pohotovosti státu k různým ženiiním pracím pro armádu.

V podsystemu vojenské obrany státu jsou jeho vojenské branné funkce realizovány různými prvky státní struktury.

Vnější vojenská obrana státu je připravována a potenciálně i realizována u většiny dnešních států pod vlivem jejich příslušnosti k určité vojenskopolitické koalici — integrované. Základním rysem koaličně integrovaných ozbrojených

sil je jejich předurčení především k aktivnímu vnějšímu použití proti vnějšímu nepříteli.

Funkční a institucionální pojetí vojenské obrany teritoria zahrnujeme

- protivzdušnou a protiraketovou obranu státu,
- ochranu a obranu státní hranice,
- pozemní teritoriální vojenskou obranu ("domobranu").

K přípravě a realizaci PVOS a PROS jsou v moderních státech předurčena vojska PVOS a PROS, ať již jejich název v jednotlivých státech je jakýkoli. Tato vojska v soudobých podmínkách vedení ozbrojeného zápasu patří k nejdůležitějším prvkům vojenské obrany teritoria. I když jsou předurčena k obraně národního teritoria, plněním své funkce plní zároveň závažný úkol v rámci PVO a PRO celé koalice. Charakter soudobého ozbrojeného zápasu a jmenovitě pak charakter potenciálních vzdušných úderů vyžaduje co nejúžší spolupráci PVOS a PROS všech členských států kterékoli koalice. Proto také v obou hlavních vojenskopolitických koalicích naší doby — v koalici států Varšavské smlouvy i v koalici NATO — je PVO a PRO integrována.

Ochranu a obranu státní hranice ve většině států zabezpečují speciální jednotky ozbrojených sil, nazývané u nás "Vojska pohraniční stráž". I když tato vojska — zejména v míru — plní řadu úkolů, jež nesouvisejí bezprostředně s vojenskou obranou státní hranice, jejich úřadím posláním v branném systému většiny moderních států je obrana státní hranice proti vnějšímu napadení. Vojenská obrana státní hranice bude ovšem v době ohrožení státu zpravidla zesilována, např. předem nastavenými prvky operační sestavy vojsk vnějšího předurčení. Při zahájení ozbrojeného zápasu, zpravidla na aktivních úsecích jeho vedení, bude převzata vojsky vnějšího předurčení. Vojska pohraniční stráž jsou v některých státech podřízena ministerstvu obrany, v jiných státech ministerstvu vnitra.

Institucionální zabezpečení fungování vojenské pozemní obrany teritoria státu je jedním z praktických, ale i teoretických problémů naší současnosti. Vždyť příslušné prvky ozbrojených sil, předurčené k přípravě a realizaci vojenské pozemní obrany teritoria musí být schopny řešit řadu velmi závažných úkolů:

- ochranu a vojenskou obranu objektů zvláštní důležitosti, jako např. válečných pracovišť řídicích orgánů politického a ekonomického života státu a velicích orgánů teritoriálních ozbrojených sil, dů-

⁵⁾ Je ovšem samozřejmé, že ozbrojené síly vnějšího předurčení budou plnit svou vnější funkci i v případě proniknutí nepřítelů přes státní hranice i na vlastním teritoriu, stejně tak části ozbrojených sil vnějšího předurčení mohou být pucizity k plnění funkcí teritoriální vojenské obrany (např. druhé sledy polních vojsk mohou na teritoriu likvidovat větší výsadky nepřítelů).

V podsystemech:		Varianta struktury funkčních činností v branném systému státu	
I.		II.	
Vojenské obrany státu		Nevojenské (civilní) obrany státu	
1. Vnější	2. Teritoriální	1. Při řízení	2. V ekonomice Příprava a realizace potřebných opatření k zabezpečení vedení války v oblastech
	Příprava a realizace PVOS a PROS		
	Mírová ochrana a obrana státní hranice, příprava a realizace ochrany státní hranice za války a spoluúčasti na její obraně		
	Příprava a realizace pozemní vojenské obrany teritoria		
	Příprava realizace všestranných opatření a zabezpečení státních, vládních a stranických funkcí za války		
	Průmyslové výroby		
	Zemědělské výroby		
	Dopravy		
	Spojů		
	atd.		
	atd.		
	Všestranná příprava a udržování morálního potenciálu	3. V ideologii	
	Všestranná příprava obyvatelstva (POOV, CO atd.)	1. Preventivní	
	Hlásná služba		
	Příprava zásob a rezerv všeho druhu pro přežití obyvatelstva		
	Příprava a realizace evakuace		
	atd.		
	Průzkum následků napadení	2. Při odstraňování následků	
	Protipožární, zdravotnické, pořádkové atd. zabezpečení při odstraňování následků		
	Vyprošťování		
	Odmořování, dezaktivace		
	atd.		

ležitých objektů a zařízení, majících rozhodující vliv pro vedení války a chod válečné ekonomiky, nejdůležitějších objektů komunikačního systému teritoria (mostů, tunelů, viaduktů apod.), rozhodujících objektů spojovacího systému teritoria, energetického systému státu (elektrárny, plynárny, vodních děl atd.),

— přímou ozbrojenou ochranu a doprovod státních a politických činitelů, důležitých vojenských či hospodářských transportů,

— pořádkové a bezpečnostní zabezpečení operačních přesunů vlastních i spojeneckých ozbrojených sil vnějšího předurčení po teritoriu státu,

— boj proti činnosti reakčních živlů ve státě,

— likvidace průzkumných, diverzních a záškodnických skupin nepřítelů na teritoriu státu,

— likvidace vzdušných výsadek nepřítelů na teritoriu státu,

— v součinnosti s jednotkami ozbrojených sil vnějšího předurčení pak i boj s vojsky nepřítelů, proniknuvšími na teritorium státu,

— partyzánský boj na vlastním teritoriu, dočasně obsazeném nepřítelům.

K plnění těchto závažných úkolů vojenské obrany teritoria státu mají jednotlivé státy různé a různě organizované prvky ozbrojených sil: Francie má „vojenská operační obrany teritoria“ a celkové síle 22 brigád a 90–100 dalších pluků; Dánsko má 500 strážních rot, mobilizovaných v případě ohrožení státu; Belgie má asi 40 strážních praporů vnitřní (tj. teri-

toriální) obrany; Holandsko má vedle speciálních jednotek i 3 útočné brigády obrany teritoria; NSR má pro vnitřní obranu 28 000 mužů, členěných do mechanizovaných a motorizovaných praporů a do speciálních jednotek. NSR připravuje využití k obraně teritoria za války i většinu z milionů vycvičených záložníků.

Vedle systému stálých (byť i mobilizovaných) vojenských jednotek pozemní vojenské obrany teritoria je možný i tzv. miliční systém, odpovídající především charakteru socialistických států. Tak např. v NDR, v Maďarsku, Polsku a Jugoslávii vojenskou pozemní obranu teritoria plní ozbrojené síly, budované na miličním systému. Předností miličního systému organizace ozbrojených sil teritoriálního předurčení je především výrobně územní organizační princip budování milic. Jednotky milic jsou zakládány v jednotlivých závodech, dílnách apod. To má své klady: politickou stmelenosť jednotek, znalost předpokládaného působistě milic a vzájemnou osobní znalost jednotlivců v jednotkách a štábech.

Miliční systém organizace jednotek vojenské pozemní obrany teritoria může být založen na principu stranických milic (např. v NDR, Maďarsku i u nás), nebo na principu občanských milic (např. v Polsku a Jugoslávii).

K plnění některých úkolů pozemní vojenské obrany teritoria mohou být použity i další, vojenské i nevojenské organizace (u nás např. jednotky MV-CO, bezpečnostní sbory MV, železniční stráž, polovojenské prvky, organizované při Svazarmu apod.).

PODSYSTÉM CIVILNÍ (NEVOJENSKÉ) OBRANY STÁTU

Podsystem civilní (nevojenské) obrany státu zahrnuje funkce a instituce především z oblasti přípravy a realizace všech hospodářských opatření, nezbytných k dosažení vítězství nad nepřitelem ve válce. Patří tam ovšem i funkce a institucionální zabezpečení přípravy a realizace účasti státu ve válce v oblasti politiky, ideologie, kultury apod.

Nejzávažnější je bezesporu oblast hospodářské obrany státu. V některých státech je podsystem nevojenské obrany dokonce nazýván „hospodářskou obranou státu“ (Francie) nebo „civilním nouzovým plánováním“ (v USA). Tato oblast v systému nevojenské obrany státu zabezpečuje tedy národohospodářské zajištění všech činností branného systému státu, včetně hospodářských úkolů v činnostech, spojených s všestranným zabezpečením vojenské obrany státu.

Charakter hospodářské obrany státu, a tedy i celkového podsystemu civilní (nevojenské) obrany státu, je determinován charakterem potenciální války: soudobý ráz ozbrojeného zápasu vyžaduje přesun většiny hospodářských opatření do doby míru. Soudobé ozbrojené síly, jejich bojová technika a veškeré materiální zabezpečení musí být vybudovány předem, aby mohly být plně uplatněny bezprostředně již v prvních hodinách války. Charakter soudobého ozbrojeného zápasu plně ovlivňuje nejen funkci, ale i strukturální uspořádání a celkový způsob řízení hospodářské obrany země.

Vedle úkolů mírového období k vybudování potřebného válečného — a v jeho rámci pak zejména vojenského — potenciálu státu patří do obsahu hospodářské obrany země i zabezpečení přechodu hospodářství státu na válečný režim a včasný

přechod hospodářství státu na režim poválečné rekonstrukce.

Po stránce odborné obsahové zahrnuje hospodářská obrana státu zejména oblasti průmyslu, zemědělství, dopravy a spojů.

Při celkovém, vojenskoodborném pohledu na branný systém státu není možné podrobněji rozebírat vlastní problematiku těchto oblastí hospodářství státu při přípravě a realizaci jeho účasti ve válce. Této oblasti, tedy obsahovým otázkám hospodářské obrany státu, bude nutné věnovat podrobnou studii nejen vojenských, ale především i politických a ekonomických odborníků.

I při plném respektování závažnosti hospodářských oblastí přípravy a realizace účasti státu ve válce, nemůžeme opomenout v podsystemu civilní (nevojenské) obrany státu oblast politické, ideologické, kulturní a podobné problematiky. Podsystem civilní obrany zahrnuje i souhrn činností a institucí, které připravují a realizují obranu státu v uvedených sférách společenské problematiky.

Závažnost ideologické a kulturní přípravy všeho obyvatelstva státu k válce se promítá v některých státech i do strukturního učlenění jejich branného systému (viz podsystem duchovní obrany ve Švýcarsku a v Rakousku).

Nedomníváme se ovšem, že by duchovní obrana měla být zvláštním relativně samostatným podsystemem branného systému státu, vedle takových podsystemů jako jsou podsystemy vojenské obrany státu, nebo podsystem civilní, či hospodářské obrany státu.

Ideologická, kulturní — užíjme v souhrnu termín duchovní — obrana státu musí být neoddelitelnou funkcí jak ozbrojených sil, tak veškerého civilního obyvatelstva státu, a patří proto bezprostředně jak do podsystemu vojenské obrany státu, tak i do podsystemu civilní, nebo hospodářské obrany státu a stejně tak do eventuálního podsystemu civilní ochrany.

Ovšem tyto oblasti potřebují komplexní, víceoborové rozpracování jak na úrovni vědecké teorie, tak i na úrovni konceptního pojetí praktického řešení v jednotlivých státech a jmenovitě i v ČSSR.

PODSYSTEM CIVILNÍ OCHRANY OBYVATELSTVA STÁTU

Charakter potenciální třetí světové války jako války jaderné jasně vyjadřuje nebezpečí útoku prostředky hromadného napadení proti nevojenským cílům, proti zápolí, proti civilnímu obyvatelstvu.

Přípravě a organizaci civilní obrany věnují všechny moderní státy značnou pozornost. V USA a Anglii jsou zvláštní „Správy civilní obrany“ (termínu „obrana“ se nesprávně používá místo správného termínu „ochrana“). SSSR zřídil „Všesvazový štáb civilní obrany“, v republikách, oblastech a městech jsou republikové, oblastní a městské štáby CO, složené z představitelů různých resortů. Obdobná je organizace řízení civilní ochrany (ovšem také pod jazykově nesprávným termínem „civilní obrana“) v ČSSR.

Tato organizace ovšem nesmí zodpovědnost za plánované práce podniků a zařízení, jakož i o odbornou péči o civilní obyvatelstvo z jednotlivých odborných resortů státní správy a z ostatních zodpovědných a řídicích orgánů a institucí státu.

Po obsahové stránce můžeme činnosti podsystemu civilní ochrany učlenit do dvou skupin:

- skupina preventivních činností,
- skupina následných činností (odstraňování následků).

Z preventivních činností uvádím skupinu činností k všestranné přípravě civilního obyvatelstva ve využívání kolektivních i individuálních prostředků ochrany, dále činnosti k všestranné přípravě materiálních podmínek civilní ochrany obyvatelstva (budování krytů, včasná úprava prostorů k přijetí evakovaného obyvatelstva) a činnosti k přípravě systému hlášené služby, systému zdravotnického zabezpečení atd.

Z následných činností uvádím především všechny činnosti při odstraňování následků napadení zbraněmi hromadného ničení a vojenského napadení za války vůbec (vyprošťování osob, odmořování osob i věcí, uvolňování a odmořování komunikací, poskytování zdravotnického ošetření atd.). K následným činnostem v podsystemu civilní ochrany obyvatelstva za války patří ovšem i ty činnosti, které obnovují podmínky fungování lidí ve výrobním procesu válečného hospodářství a v ostatních oblastech lidské činnosti za války. Patří k nim tedy i činnosti spojené s odmořováním potravin, vody a stejně tak krmiva pro zemědělské zvířectvo atd.

Po stránce institucionálního zabezpečení funkce podsystemu civilní ochrany obyvatelstva za války mají různé státy velké množství speciálních prvků, jednotek a složek civilní ochrany.

Tyto prvky podsystemu civilní ochrany obyvatelstva za války jsou budovány jednak na principu svépomoci obyvatelstva, zejména v nejnižších svých organizačních prvcích (domovní hlídky, požární pohotovostní družstva, zdravotnické hlídky ap.), jednak na zásadě stabilního vyčlenění do stálých, nevojenských jednotek civilní ochrany (např. speciálně vybavené jednotky se zemními stroji, vybudované na bázi nevojenského stavebního podniku, dopravní automobilové jednotky, vytvořené na bázi velkých závodů, či dopravních civilních podniků apod.). Mohou být i organizovány jako speciální jednotky ozbrojených sil, určené ke specifickým úkolům v rám-

ci civilní ochrany obyvatelstva (např. u nás útvary MV-CO).

Je jistě logický požadavek, realizovaný v branném systému některých států, aby v případě potřeby byly k plnění úkolů ochrany obyvatelstva využity nejen předurčené, ale i všechny dostupné lidské a materiální zdroje; např. i vojenské jednotky, jestliže v kritické době neplní úkoly svého hlavního funkčního předurčení — úkoly vojenské obrany státu. V řadě států jsou teritoriální ozbrojené síly budovány jako víceúčelové, použitelné podle situace a potřeby buď k plnění úkolů vojenské obrany teritoria, nebo k plnění úkolů civilní ochrany obyvatelstva.

Rozpracování branného systému státu obecně a branného systému ČSSR konkrétně je dnes v teoretické práci jedním z hlavních úkolů naší vědeckovýzkumné základny. Konkrétní řešení branného systému ČSSR je významným úkolem příslušných koncepčních orgánů a normotvorné autority našeho státu.

V článku jsem uvedl pouze zásadní, zobecněné teoretické poznatky ze studia konkrétních branných systémů naší současnosti.

Cílem článku bylo seznámit čtenáře s těmito obecnými poznatky a usnadnit jim snáze proniknout do podstaty i jednotlivostí branného systému ČSSR, jehož koncepční i normotvorné vymezení v současné době probíhá v příslušných služebních a normotvorných orgánech.

Když jsme se stali představiteli panující třídy, která začala organizovat socialismus, žádáme na všech v á ž n ý postoj k obraně země. Stavět se vážně k obraně země znamená důkladně se připravovat a přísně hodnotit vzájemný poměr sil.